

Cílem disertace je uchopit pojem nature v knize O duchu zákonů, neboť porozumění autorově politické teorii předpokládá správně pochopit jeho pojetí lidské přirozenosti. V názvu práce je záměrně uveden pojem nature, který v češtině zahrnuje jak „přirozenost“, tak „přírodu“. Interpretace věnované pojetí lidské přirozenosti u Montesquieua se ve velké většině zaměřují v linii Grotia a Pufendorfa na pojem přirozeného práva a přirozeného zákona, Montesquieu však tyto pojmy téměř nepoužívá a dává přednost pojmu přirozenost; systematické pojetí přirozeného práva ani rozbor lidské přirozenosti navíc nikde v jeho díle nenalezneme. Skrze význam „přírody“ zahrnuje koncept nature i problematiku podnebí, která je jedním z ústředních bodů politické teorie v Duchu zákonů.

První část disertace se zabývá pojmem nature v souvislosti s vědeckou revolucí, jíž byl Montesquieu nejen svědkem, ale v rámci akademie v Bordeaux též aktivním účastníkem. Cílem této části je zjistit, jak se Montesquieu staví k novému pojetí přírody, především se zřetelem k pochopení fungování lidského těla, bez něhož není možné analyzovat teorii podnebí. Montesquieu přejímá nové mechanistické pojetí přírody, jež spojuje s postavou Descarta. Jeho pojetí lidského těla navazuje na tzv. iatromechaniky, kteří se hlásili k Descartově koncepci lidského těla jakožto stroje. Jak ukazuje rozbor svalového stahu a vedení vzruchu, Montesquieu přejímá eklektickou pozici Hermana Boerhaaveho, nikoli teze italských iatromechaniků. Zatímco však pro holandského lékaře je pochopení fungování lidského těla předpokladem studia nemocí, Montesquieu skrze působení vnějších vlivů na vlákna lidského těla zkoumá změny lidské povahy a vášní. Jeho teze o působení vnějšího prostředí na člověka se přitom inspirovaly klasickou lékařskou teorií *sex res non naturales* (v jejímž rámci je podnebí jedním ze zkoumaných faktorů), kterou v návaznosti na Boerhaaveho rozvinuli v 18. století především angličtí lékaři. Jádro čtrnácté knihy *Ducha zákonů*, v níž Montesquieu ukazuje na příkladu ovčích jazyka působení rozdílných teplot na živočišnou tkáň, je převzato z nevydané Eseje o příčinách, kde se Montesquieu věnuje i dalším okolnostem působícím na vlákna

a tekutiny lidského těla. Ve své politické teorii se však omezuje na vliv podnebí, které má dopad na velké celky lidí. Působení rozdílných teplot a vlhkosti vzduchu na stroj lidského těla, jehož následkem jsou rozdílné vášně a citlivost v různých podnebí, vysvětluje Montesquieu zcela mechanicky: zatímco chladné severské podnebí posiluje statečnost a odolnost místních obyvatel, a vede je tak ke svobodě, příliš horké podnebí Asie způsobuje nečinnost a bázlivost, která napomáhá rozšíření despotismu. Aby byla zodpovězena otázka možného determinismu v Duchu zákonů, o němž byla přesvědčena nejen dobová cenzura, ale též někteří moderní interpreti, je nutné spojit zkoumání o působení vnějších faktorů na lidské tělo s tím, jak Montesquieu chápe lidskou přirozenost.

Montesquieu přejímá východiska moderních teoretiků přirozeného práva a proti Hobbesovi obhajuje existenci přirozené spravedlnosti nezávislé na pozitivních zákonech. Jeho pojetí přirozeného práva ovšem vychází z proudu římské tradice, která postuluje přirozené právo společné lidem a zvířatům. Montesquieu tak navazuje na stoický pojem oikeiosis a na rozdíl od Grotia a Pufendorfa odmítá ostrou linii stanovující předěl mezi lidmi a zvířaty. I podle Montesquieua je rozum jedinečnou lidskou vlastností, člověk však získává schopnost poznání až postupně a v jeho rozhodování často převládají vášně. Vzhledem ke slabosti rozumu je morální apel u Montesquieua vyjádřen city, jejichž základem jsou specificky lidské vášně, především stud. Montesquieu nezpochybňuje úlohu rozumu, jako konstitutivní rys lidské přirozenosti ale chápe její poddajnost a tedy možnost ztratit působením vnějších vlivů vědomí jejich zásad. Meze působení vnějšího prostředí ukazují příklady otroctví a ochrany studu. Montesquieu je rozhodným odpůrcem otroctví, odmítá nejen klasické důvody pro zotročení, ale i působení podnebí, jemuž musíme vzdorovat vhodnými morálními příčinami. Stejně tak tomu je v případě ochrany ženského studu, který podle Montesquieua stojí v základu lidské družnosti, takže přesahuje koncept ryze ženské ctnosti. Mechanické vysvětlení působení podnětů na lidskou povahu přitom podle

Montesquieu platí pouze pro příčiny tělesné povahy, nikoli pro příčiny morální, jak se domnívá Hobbes, který buduje svoji politickou vědu po vzoru mechaniky. Montesquieu se zajímá o lidské tělo a jeho fungování, mechanika však podle něj nemůže být základem politické vědy. Poddajnost lidské přirozenosti ukazuje na nutnost zkoumat v rámci politických zřízení rozličné okolnosti ovlivňující člověka, které musí zákonodárce vzít v úvahu. Hobbesova redukce člověka na souběh mechanických sil je však podle Montesquieua logikou despotismu, jenž činí z lidí zvířata. Člověk je bytostí rozumovou i vášnivou, přičemž rozum není pouhou početní dovedností, ale schopností nahlédnout rozmanitost skutečnosti.

Montesquieu odmítá oddělovat v rámci konceptu nature přírodu a přirozenost, jak to činí Pufendorf, neboť člověk v sobě obě složky spojuje. Protiví se mu však také Hobbesovo rozšíření mechaniky na oblast politické vědy. V člověku se stýkají oba významy pojmu nature, skrze pochopení lidské přirozenosti je možné oba pojmy vnímat v určité křehké jednotě. Vzhledem k lidské tvárnosti je nutné uchopit všechny významy nature, neboť pouze tak je možné uskutečnit uměřené zřízení, v němž žijí lidé ve svobodě. Souběh těchto vnějších okolností Montesquieu vyjadřuje pojmem „duch národa“. Politická věda tudíž musí vyrůstat ze správného uchopení lidské přirozenosti, která není daností, avšak složeným a proměňujícím se celkem. To neznamená, že by lidská přirozenost v Duchu zákonů neexistovala, podle Montesquieua je však nutné vzít tuto lidskou nestálost v potaz a vhodně posilovat obecné zásady lidské přirozenosti, aby bylo odvráceno nebezpečí despotismu.